

BH2005. 394

A fogyatékossgal született gyermek saját jogon igényelhet kártérítést, ha a kórház alkalmazottainak hibás, vagy elmaradt tájékoztatása miatt a szülő nem élhetett a terhesség-megszakítással kapcsolatban a jogszabály által biztosított jogával, és a gyermeknek ennek következményeként sérülnek az élethez, emberi méltósághoz, a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez fűződő alkotmányos jogai. A károsodás bekövetkeztének időpontja ez esetben a fogyatékos gyermek megszületésének időpontja (1959. évi IV. törvény 9. §, 326. §, 339. §, 360. §).

A II. és a III. r. felperesek gyermeke, az I. r. felperes a 40 éves II. r. felperes ötödik terhességéből 1996. szeptember 17. napján született. A II. r. felperes terhességvezetését az alperesnél végezték. Az I. r. felperesnél a szülést követően Down-kór fennállását diagnosztizálták.

A felperesek a vagyoni és nem vagyoni kártérítés iránti keresetüket arra alapították, hogy az alperes alkalmazottai a II. r. felperes terhességének gondozása során az egészségügyről szóló, akkor hatályos 1972. évi II. törvény (a továbbiakban: Eü. tv.) 43. §-a (2) bekezdését megsértve nem diagnosztizálták a Down-kór fennállását, és ezáltal nem tették lehetővé a nem kívánt terhesség megszakítását.

Az alperes a kereset elutasítását kérte. Azzal érvelt, hogy a szükséges vizsgálatok elvégzését elrendelte, és megadta a tájékoztatást a kockázati tényezőkről.

Az elsőfokú bíróság a közbenső ítéletében megállapította, hogy az alperest a felperesekkel szemben kártérítési felelősség terheli azzal összefüggésben, hogy az I. r. felperesnél fennálló Down-kór diagnosztizálása a terhesség 20. hetéig nem történt meg. Miután a II. r. felperes terhessége alatti ambuláns kezelésre vonatkozó dokumentáció nem volt fellelhető, az elsőfokú bíróság részletes tanúbizonyítást folytatott le és ennek alapján nem tartotta megállapíthatónak, hogy a kezelőorvos az átlagosnál nagyobb kockázati tényezőkről, a II. r. felperes vérében kimutatott AFP-érték kóros voltáról, illetőleg annak következményeiről tájékoztatást adott volna. Nem tartotta az elsőfokú bíróság bizonyítottnak azt sem, hogy az AFP-vizsgálat megismétlése azért maradt el, mert arra a beutalóval rendelkező II. r. felperes nem jelentkezett. Az elsőfokú közbenső ítélet szerint nem állapítható meg, hogy a kezelőorvos a II. r. felperest kromoszóma-vizsgálatra utalta volna. A beszerzett igazságügyi orvos-szakértői vélemény szerint a Down-kórnak, mint súlyos fejlődési rendellenességnek a kimutatása a terhesség 10. és 11., illetőleg a 16-18. hetében különböző vizsgálatokkal lehetséges, az AFP-szint kimutatott kóros csökkenése pedig a további vizsgálatokat indokolta volna. Az elsőfokú közbenső ítélet indokolásában a bíróság az Eü. tv. 43. §-ának (2) bekezdésében előírtak mellett utalt a terhességvezetéséről szóló 33/1992. (XII. 23.) NM rendelet (a továbbiakban: R.) 1. §-ára és 8. §-ának (1) bekezdésére is. Megállapította, hogy az alperes az előírt kötelezettségeinek nem tett eleget, megfelelő tájékoztatást nem adott, így a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény (a továbbiakban: Tv.) 6. §-ának (2) bekezdése alapján nem kérhette a II. r. felperes a terhessége megszakítását. Az alperes jogellenes magatartásával okozati összefüggésben keletkezett a felpereseknek az a kára, hogy az I. r. felperesnek az egész életét az emberi méltóságot sértő körülmények között kell leélnie, a II-III. r. felpereseknek pedig az addigi életkörülményeik több okból is hátrányosan változtak.

A felek fellebbezése folytán meghozott másodfokú ítéletben a bíróság a közbenső ítéletet megváltoztatta, a keresetet elutasította. A másodfokú bíróság a tényállást azzal egészítette ki, hogy a felperesek a keresetlevél 2002. december 23. napján történt benyújtását megelőzően, 2001. augusztus 30-án jelentették be írásban kártérítési igényüket az alperesnél. A másodfokú ítélet indokolása szerint az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 9. §-án alapuló feltételes - az élve születéstől függő - jogképességből nem következik, hogy a magyar jog elismerné a magzat alanyi jogát a születésre, vagy arra, hogy életét művi beavatkozással elvegyék. Alanyi jog hiányában pedig az I. r. felperes tekintetében hiányzik az alperes magatartásának jogellenessége, ezért a Ptk. 339. §-ának (1) bekezdése alapján nem kötelezhető kártérítésre. A II-III. r. felperesek tekintetében az alperes elévülési kifogását a másodfokú bíróság alaposnak tartotta. A másodfokú ítélet indokolása szerint az alperes kártérítő felelősségét az adja, hogy elzárta a II-III. r. felpereseket a „károsodásukhoz vezető folyamat jogszabály adta megszakításának lehetőségétől”. Ez az utolsó időpont a terhesség 20. hetének letelte, azaz az esedékesség időpontja 1996. május 31. napja. A követelésük ezért 2001. május 31. napjáig volt érvényesíthető. Miután a II-III. r. felperesek az igényüket 2001.

augusztus 30. napján jelentették be, ezért követelésük elévült. A másodfokú bíróság az ítéletének indokolásában kitért arra is, hogy a szülés időpontjáig az elévülés a Ptk. 326. §-ának (2) bekezdése alapján nyugodott. Az akadály megszűnésének időpontjában azonban a Ptk. 324. §-ának (1) bekezdése szerinti elévülési idő még nem telt el, illetve abból egy évnél több volt hátra, ezért az elévülés nyugvásának jogi relevanciája nem volt.

A jogerős ítélet ellen a felperesek éltek felülvizsgálati kérelemmel, amely az alperes kártérítő felelősségét megállapító közbenső ítélet meghozatalára irányult olyan tartalommal, hogy a bíróság az 1996. szeptember 17-én született I. r. felperes fejlődési rendellenességének fel nem ismerésével kapcsolatban keletkezett károkért állapítsa meg az alperes felelősségét. A felperesek szerint a jogellenesség és a felróhatóság vizsgálata nem választható szét az I. r., illetőleg a II-III. r. felperesek tekintetében. Mind a három felperes esetében az a kártérítő felelősség alapja, hogy a fejlődési rendellenességet az alperes kellő időben nem ismerte fel, és csak a felelősség mértéke, módja között lehet különbség. A másodfokú bíróság ezért jogszabálysértő módon állapította meg azt, hogy az I. r. felperessel szemben az alperes magatartása nem jogellenes. Az Alkotmánybíróság 48/1998. (XI. 23.) AB határozata szerint a magzat jogilag nem ember, a terhesség-megszakításról a szülők dönthetnek, ha annak törvényi feltételei fennállnak. A másodfokú ítéletben azonban a bíróság ezzel ellentétes álláspontot képvisel, a tanács elnöke alkotmánybírói különvéleményének megfelelően, az ítélet azonban csak a hatályos jogszabályokon alapulhat. A felperesek utaltak a Legfelsőbb Bíróság 941. számú elvi határozatára is, amely arról rendelkezik, hogy az egészséges gyermek megszületése nem tekinthető kárnak. Ebben az esetben azonban nem egészséges gyermek született, így más elvi kérdés merült fel.

A felperesek szerint az elévülési idő kezdete nem helyezhető korábbra, mint a károsodás bekövetkezése. Ha a károsodás bekövetkezett az a feltétele, hogy az befejezetté és visszafordíthatatlanná váljék, akkor ez az időpont a megszületési időpont, amelyhez képest a követelés nem évült el. A terhesség-megszakítási időpontnak annyiban van jelentősége, hogy meddig terheli az alperest a legnagyobb gondosság annak érdekében, hogy a genetikai károsodás felismerhetővé váljék. A Ptk. 326. §-ának (2) bekezdése értelmében az elévülés nyugvása is csak a károsodás bekövetkezése után kezdődhet el. Ennek folytán jogszabálysértő a másodfokú ítéletnek az az okfejtése, miszerint a károsodás bekövetkezése a Down-kóros magzati állapot volt és az elévülés a gyermek születéséig nyugodott. E körben a felperesek az 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 139. §-a alapján arra is utaltak, hogy a bíróság jogszabálysértő módon vette figyelembe az elévülést, mint ellenkérelmet, mert az alperes bizonyítékok és tények nélkül terjesztette elő kifogását, amelyet a bíróság töltött meg tartalommal. A kereset ezért az elévülés miatt nem volt elutasítható.

A Pp. 235. §-ának (1) bekezdésére tekintettel az ítélet azzal, hogy a fellebbezés részeként kezeli az elévülési kifogást, jogszabálysértő módon határozta meg a fellebbezés tartalmát, figyelemmel arra, hogy az írásbeli fellebbezésben az elévülési kifogás nem szerepelt. Az elévülés, mint új tény sem fogadható el a másodfokú eljárásban. Ennélfogva a másodfokú bíróság megsértette a Pp. 253. §-ának (3) bekezdését is.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelem előzetes megvizsgálása alapján a felülvizsgálati eljárás lefolytatását elrendelte.

Az alperes felülvizsgálati ellenkérelme a jogerős ítélet hatályban tartására irányult. Érvelése szerint az alperes „kifogásolt” magatartása akkor valósult meg, amikor még magzatról van szó, így nem lehet a Ptk. 339. §-ában megfogalmazott „más”-nak, mint jogalanynak tekinteni. Sem az Alkotmány, sem a Ptk. nem teremthet alapot kártérítésre azon az alapon, hogy a kár a károsultat azért érte, mert nem vették el az életét. Ilyen pert sem egészséges, sem beteg gyermek nem indíthat. Az egészségkárosodás kialakulásában pedig az alperes vétlen. Az alperes szerint a kártérítés esedékességi időpontja az, amikor a károsodás visszafordíthatatlanul bekövetkezett, miként azt a másodfokú ítélet helyesen megállapította. Utalt az alperes arra is, hogy az elévülésre a másodfokú bíróság a tanácskozársra történő visszavonulásáig korlátlanul hivatkozhat.

A felülvizsgálati kérelem az alábbiak szerint alapos. A bíróságnak a jogvita elbírálása érdekében mindenekelőtt abban a kérdésben kellett állást foglalnia: a hatályos jogszabályok egybevetett értelmezéséből levezethető-e, hogy a fogyatékos születt gyermeknek saját jogán lehet kártérítési igénye azon az alapon, hogy a hibás, illetőleg elmaradt tájékoztatás folytán a terhesség-megszakítás jogával felruházott szülő e jogát nem gyakorolhatta, és ezért a fogyatékos gyermek egészségkárosodott állapotban kényszerül lélni az életét. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében kifejtette, hogy a kártérítés követelésének joga megilleti a fogyatékos gyermeket. A jogerős ítéletben a bíróság ezzel ellentétesen foglalt állást, okfejtése azonban téves.

A jogerős ítélet azt helyesen állapította meg, hogy az alperes kórháznak, a szakmai szabályoknak megfelelő, az elvárható gondosság szerinti eljárása esetén az I. r. felperesnél kialakult Down-kór felismerhetővé vált volna. A jogerős ítélet megállapítja a kórház kártérítő felelősségének alapját, illetőleg azt is, hogy az arra jogosult, a jogszabályban feljogosított terhes anya magzata károsodott állapotának ismeretében élt volna a terhesség-megszakítás jogával. Az ügy megítélése szempontjából azonban nem annak a jogerős ítéletben kiemelt körülménynek van jelentősége, hogy amennyiben az alperes alkalmazottai nem mulasztanak, az I. r. felperest

magzati életétől megfosztják, hanem döntő jelentősége annak van, hogy az alperes hibájából egy törvény által biztosított joggal való élés lehetősége elmaradt, és ennek következtében a fogyatékos gyermek a születésétől kezdve nem élhet teljes életet.

A Legfelsőbb Bíróság egyetért a jogerős ítéletnek azzal a fejtegetésével, hogy a Ptk. 9. §-a szerinti jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától kezdve megilleti. Az is helytálló, hogy a magzat nem ember, vagyis nem jogalany, de magzati léte alatt is vannak jogai, amelyek a születés feltételétől illetik meg.

Az emberi élet védelme nem szorítkozhat a jogalanyisággal felruházott, megszületett ember életére, ugyanis az emberi élet a fogantatástól kezdődően folyamatos. Ebből következik magának a magzati élet védelméről szóló törvénynek a léte, és azok a rendelkezések is, amelyek a terhesség megszakítását meghatározott feltételekhez kötik. A törvény értelemszerűen nem a magzatot, hanem a szülőket (az állapotos nőt) ruházza fel döntési jogosultsággal, hogy a jogszabályban előírt feltételek megvalósulása esetén a terhesség megszakításáról dönthessenek. A Tv. 5. §-a szerint a terhesség csak veszélyeztetettség esetén, a törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg. A Tv. 6. §-a (1) bekezdésének *b*) pontja szerint a terhesség a 12. hetéig megszakítható, ha a magzat orvosiilag valószínűsíthetően súlyos fogyatékoságban vagy egyéb károsodásban szenved. A terhesség-megszakításnak ez indikációja lehet; az orvosiilag ellenőrzött súlyos fogyatékoság a megszakítás oka pedig éppen azért lehet, mert - a szülőkön kívül - a magzatot is védi a törvény, beleértve az élve születést is. Mindezeket figyelembe véve a fogyatékosággal született gyermeknek sérül az az Alkotmányban biztosított joga, amely szerint minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz [54. § (1) bek.], illetőleg a legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez [70/D. § (1) bek.]. A fejlődési rendellenesség esetén a terhesség-megszakítást a törvényes képviselő szülők kérhetik. E tekintetben az alanyi jog őket illeti meg, de ettől eltér az arra vonatkozó alanyi jog, hogy a jogellenesen kárt okozó alperessel szemben a fogyatékosággal született (jogképes jogalany) károsult annak alapján érvényesít kárigényt, mert az említett személyiségi jogainak sérelme folytán, egészségkárosodottan, hátrányos helyzetben kényszerül élni.

E körben nem értelmezhető a jogerős ítéletnek az a fejtegetése, amely szerint a magzatnak feltételes alanyi joga nincs arra, hogy a magzati életétől megfosszák, illetőleg, hogy a magyar jog nem ismeri el a magzat alanyi jogát a megszületésre vagy arra, hogy művi beavatkozással az életét elvegyék. Az pedig téves megállapítás, hogy az utóbbi elismerése egyébként az aktív eutanáziához való jog legalizálását jelentené. Az adott esetben a Tv. 6. §-a (1) bekezdésének *b*) pontja volt alkalmazható, mert a terhesség 12. hetéig lehetett volna alkalmas vizsgálat a Down-kór felismerésére. A jogerős ítélet azonban ennek azért nem tulajdonított jelentőséget, mert eleve kizárta a gyermek kártérítési követelése iránti jogát. A törvény és a végrehajtásáról szóló rendelet részletesen szabályozza, hogy a terhesség-megszakítást ki, és milyen feltételek mellett kérheti. Előírja azt is, hogy a terhesség-megszakítás kapcsán meghozott döntésekkel kapcsolatos véleményeltérés esetén milyen felülvizsgálatra van lehetőség. Az R. szabályozza azt is, hogy az állapotos nő a terhesség megszakítására tett szakmai javaslat ellenére is megszüülheti gyermekét. A törvény 6. §-ában felsorolt esetekben is érvényesül az állapotos nő önrendelkezési joga. Mindezeknek a jogoknak a megsértése a kártérítő felelősség alapja. Az alperes kórház nem a fogyatékoság kialakulásáért felelős, hanem az időben elvégezhető terhesség-megszakítás esélyének elvesztéséért. A szülői döntés meghiúsulásának ugyanis az a következménye, hogy az I. r. felperesnek az életét károsodottan, alkotmányban biztosított személyhez fűződő jogainak sérelmével kell leélnie, amely körülmények miatt az elmondottak szerint alanyi joga van a kártérítés követelésére az alperessel szemben.

Téves a másodfokú bíróság álláspontja az elévülés tekintetében is. Amennyiben ugyanis valamennyi felperes esetében azonos magatartás (mulasztás) idézte elő a károsodásukat, úgy nincs jogi alapja annak, hogy a felpereseknél időben szétválasztva állapítsa meg a bíróság a károsodást. A Ptk. 326. §-a (1) bekezdésének és a 360. §-a (1) bekezdésének egybevetése alapján egyértelmű, hogy a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor válik esedékessé. A károsodás valamennyi felperesnél akkor következett be, amikor a fogyatékos gyermek megszületett. A károsodás a gyermek megszületésekor felismerhető volt, így az elévülés nyugvásáról nem lehet szó. Mindezek folytán a kártérítési igény írásbeli előterjesztésekor (2001. augusztus 30.) a követelés még nem évült el, erre hivatkozással a másodfokú bíróság a II-III. r. felperesekkel szemben előterjesztett keresetet tévesen utasította el. Ebből pedig az is következik, hogy a felülvizsgálati kérelemben az elévülés elbírálásával kapcsolatban kifejtett eljárásjogi kifogásoknak nincs jelentőségük.

Mindezekre tekintettel a Legfelsőbb Bíróság azt állapította meg, hogy a felülvizsgálni kért jogerős határozat az ügy érdemi elbírálására kihatóan jogszabálysértő, ezért a másodfokú ítéletet a Pp. 275. §-ának (4) bekezdése alapján hatályon kívül helyezte és az elsőfokú közbenső ítéletet szövegezésbeli pontosítással helybenhagyta. (Legf. Bír. Pfv. III. 22.193/2004. sz.)